

Historieglimt 78

Lademoen slettelandet

Det slettelandet som lå langs den langgrunne fjæra nedenfor kjerreveien mot Lade kirke og som strakte seg oppover mot det lave høydedraget der Lademoen kirke og park nå ligger, fikk naturlig et navn med mo i seg. En mo er jo en jevn slette som er avgrenset av naturlige skiller slik som sjø, hauger og åser. Det rant seks bekker over landet fra åsen og ned til sjøen. Moen som var noe mer kupert enn den senere ble, strakte seg bortover mot den sagnomsuste Lade gård, det gamle jarlesetet; berømt i Norges historie. Derfor ble *Lademoen* fra gammelt av navnet på denne sletta som lå mellom byen og Ladehammeren.

Det er en gammel diskusjon som går om hva som er det egentlige Lademoen. Vi må nok leve med at navnet blir brukt med litt forskjellig utstrekning avhengig av hva vi snakker om. Omkring 1800 ser vi at navnet er brukt om minst to husmannsplasser. Både *Lade* og *Rønningen* gårder hadde husmannsplasser her. Tidligere var det felles beitemark for de to gårdene, som også ble brukt som ekserserplass som fikk navnet *Gardemoen*. Da det felles området skulle deles mellom gårdene i 1732, ble det en langvarig rettssak om eiendomsretten. Da ble navnene Krangel-Lade og Krangel-Rønningen brukt på folkemunne om de to gårdene. Grensen mellom Rønningen og *Bakke* gård gikk over den lange reina ned mot sjøen. Navnet *Reina* har også vært brukt om det vi i dag kaller *Nerlamo'n*, og der lå også Reina idrettsplass.

Gerhard Schøning som var rektor ved Latinskolen i Trondhjem eller Trondhjems Katedralskole, har skrevet om en tur han foretok innover slettelandet her i 1770-årene. Kongen hadde bedt Gerhard Schøning om å reise rundt i hele Norge og beskrive alt han så for å øke kongens kunnskaper om landet. Kongen bad også lokale embetsmenn utover bygdene så som sorenskrivere og prester om å beskrive sitt område. Særlig ønsker han å få vite om fortidsminner og naturressurser. Da kom det en rekke topografiske skrifter som svarte på kongens ønske. Gerhard Schønings skrift ble trykt i tre binds verket *Reise giennem en Deel af Norge i de Aar 1773, 1774 og 1775*. Lademoen som lå i hans nærområde er beskrevet i begynnelsen av bind II. Det han skriver kretser om to emner og vi skal ta med to omfattende sitater. Først litt om selve sletta: «*Bakke-gaards Marke, men endnu meere den inden for mod N. O. beliggende Lamo eller retter Hlade-mo, synes at være et Tilkast af Havet og Nider-Aaen, som her løber ud i Søen, og aarlig forhøier de paa begge Sider beliggende Ører eller Grunde, som med Tiiden ville blive tørt Land, gjør dermed Indløbet for Skibene vanskeligt, og vil mueligt engang ganske tilstoppe det, for Skibe idetmindste, dersom ei i Tiide føies de fornødne Anstalter. Hvo veed, om Munkholmen ei engang bliver landfast med Throndhjem? Men dertil ville mange Hundrede Aar forbigaae; liigesom vel mange Hundrede Aar ere forbigangne, fra den Tiid, da bemeldte Hlade-mo var endnu en Øre eller Havstrand.*

(Bemeldte Hlade-mo, en stor, skjønn og jævn Strækning, er i de senere Tiider bleven, for en stor Deel opryddet, indtagen til Ager og Eng og bebygget, saa den, saavel paa begge Siider af Konge-Veien, som andensteds beboes af 13 Huusmænd.) Den Sand-Mæl, som Havet tilforn har dannet, langs denne Mo, af en 1/2 Fjærdings Længde omtrent, er nu, ved Bakke Gaard, 2 à 3 Favne høi, over den der under liggende Kiøre- og Konge-Vei, men længer ind, 2 Favne for det meeste. For den største Del bestaae disse Mæle af lutter fiin hvid Strand-Sand, især ved den saa kaldte Luse-bog, hvor Mælen er tilliige noget høier end Sletten indenfor den, hvor paa sine Steder sees en mindre Mæl. Saavel i denne Sand, som er overgroet med en tynd Jord-Skorpe, som i en grovere Sort, paa Sletten neden for, der er blandet med en Hop Muskel-Skaller, især af den saa kaldte Kraak-Skiæl (en Art Mytilus) har man nu begyndt at pløie og saae. Den hele Hlademo bestaaer afbemeldte grovere Sand, ogsaa hvor Marken nu er betakt med Mull eller Myr-Jord. En stor Deel, af denne skjønnne store Slette, er vel i de senere Tiider bleven optagen til Ager og Eng, dog ligger den største Deel endnu udørket, overgroet med Lyng og Eene-Krat; men bær Mærker efter Dørkning, i de ældre Tiider.

Det andre temaet Schøning tar opp er gravhaugene: «Paa den Deel af denne Slette, som grændser til Gaarden Hlades Marke, ligger en Hob gamle Kiæmpe-Høie, deels af Sand, deels af Sand og Steen. Paa begge Siider af Veien, ved eller ei langt fra bemeldte Lusbog, ligge først 9 saadanne Høie sammen af uliige Størrelse, men næsten i 2de Rader, de fleeste ved Kanten af bemeldte Sand-Mæl, liige efter hinanden. I dem alle er gravet. Et Støkke længer ind, mod Hlade, men omtrent i liige Linie med sidstommeldte, ligger en anden stor Sand-Høi, nu udgraven, midt om hvilken har været en Grøvt, ligesom om før omtalte. Længer op fra Søen, og østen for denne, ligge atter 4 Høie, efter hinanden, men som bestaae tildeels af Steene. Endnu lidt længer mod Østen sees 7 andre Høie, liggende omtrent i en Strækning mellem Nord og Sør, blandt dem endeel meget store, men den nordeste størst, som befandtes at være 40 Skridt tværts over, men 5 à 6 Alne høi. De fleeste ere udgravede, eller tildeels udpløiede. Endeel fleere der omkring ere, ved Gravning eller Pløining, blevne ukiændelige; dog kiændes endnu et Par ganske tydelig, som ligge næst hos den saa kaldte Luse-bæk, som skiller mellem Gaarden Hlades Eiendeele og Røningens, hvilken sidste ligger omtrent i Sør fra hiin.»

Disse store gravhaugene lå der så sent som midt på 1800-tallet. Han gravde også opp skjell i jorda som viste at jorda var gammel havbunn. Husmannsplassene hadde litt dyrket mark, men det meste var beite- og lyngmark. De mer enn 20 gravhaugene er alle senere fullstendig borte og det kom flere innbyggere etter hvert. Femti år senere er bildet blitt endret. I 1825 hører vi at det på Bakkestranden bor 46 strandsitterfamilier med 277 mennesker, og at det lengre inne, på Lademoen, bor adskillige strandsittere. Mange av dem som bodde innover langs Lamofjæra var fiskere. Det bekreftes av folketellingen for 1865. I områdene som kalles Rønningsmoen, Kolonien og Valhalla er det

minst 7 som lever av fiske. Det er nok likevel dagarbeidere og dagleiere som dominerer, men det er stor variasjon av yrker fra murmester og styrmann til skomaker, sjauer, vægter, lods, svensk gravør og bryggemand. Også mange kvinner får sine yrker nevnt, så som spinner og baker, husbestyrerinde, spinningstrikning og ernærer sig ved vask. Vi finner også noen fattiglemmer og offentlige fruentimmer (prostituerte) blant den befolkningen som kom til å slå seg ned her på slettelandet